

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В умовах науково-промислової революції та інноваційного розвитку економік багатьох країн особливо значення набуває створення та функціонування інтегрованих структур бізнесу, які спроможні забезпечити належний рівень національної конкурентоспроможності на міжнародному ринку туристичних послуг. Однією з таких структур постають інноваційні кластери, які уособлюють в собі групу підприємств, фірм, організацій та установ, що здійснюють діяльність в одній (чи споріднених) сферах бізнесу за економічними інтересами та регіональною ознакою. Визначальним результатом формування, функціонування інноваційного кластера є створення інновації, яка сприятиме появі конкурентних переваг. З погляду чинного законодавства, інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1]. В сучасних українських реаліях застосування інноваційно-кластерного підходу є необхідною умовою для відродження та розвитку туристичної галузі, розробки конкурентоспроможного туристичного продукту, підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня економічного розвитку в цілому.

Вітчизняні та зарубіжні науковці по-різному трактують сутність інноваційних кластерів, виходячи зі змістового наповнення ними поняття інновацій загалом, бачення результатів функціонування інноваційних утворень та ролі навчальних закладів та людини у створенні інноваційних рішень. Серед зарубіжних вчених, в роботах яких розкриваються питання інноваційно-кластерного розвитку слід відзначити роботи А. Маршала, М. Портера, М. Вебера, Т. Андерсона. Значний внесок в адаптацію кластерного підходу до українських умов зробили такі українські вчені як С. І. Соколенко, М. П. Войнаренко, В. М. Геєць, А. В. Череп, В. Г. Федоренко, П. І. Гайдучський, П. Т. Саблук, Б. Й. Пасхавер, Д. М. Стеченко та інші.

У більшості визначень «інноваційний кластер» інтерпретується як сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних підприємств та організацій. Вперше модель кластерного господарювання була сформована М. Портером, відповідно до якої

кластери відіграють провідну роль у забезпеченні національної, регіональної і місцевої конкурентоспроможності. Дослідження М. Портера містять в собі аналіз значної кількості прикладів конкурентоспроможності кластерів, створених у різних країнах, причому розгляд кожного промислового кластеру починається з «діаманта» Портера. А. Амдуш акцентує на міжорганізаційних та міжособистісних, постійних чи менш постійних взаємозв'язках між учасниками інноваційного кластера, що сприяють досягненню різних видів інновацій у певній галузі [2, с. 18]. С. Кетелс підкреслює географічну та галузеву складову інноваційного кластеру. С. Соколенко (2010) стверджує, що «кластери створюють унікальний фундамент для інноваційного розвитку, підвищення продуктивності та прибутковості малих та середніх підприємств» для економіки України [4]. В роботі [5] кластери асоціюються з «точками росту» внутрішнього ринку, які забезпечують регіональну конкурентоспроможність.

В багатьох випадках думки авторів сходяться на тому, що визначальним результатом формування та функціонування інноваційного кластера є створення інновації, яка сприятиме появі конкурентних переваг. Було також сформовано: об'єкти кластерних угруповувань (природної чи культурної спадщини, освітніх установ, об'єктів туристичної інфраструктури, проектних і наукових організацій); аргументовано та визначено роль та місце туристичних кластерів в розвитку регіонів; місце та значення органів державної влади та місцевого самоврядування у розвитку кластерних форм організації бізнесу.

Кластер, як окрема організаційна форма економічних об'єднань, має переваги порівняно з іншими організаційно-економічними формами. Аналіз визначень поняття «інноваційний кластер» та дослідження діяльності інноваційних кластерів у різних країнах світу дозволив з'ясувати умови формування інноваційного кластеру (рис. 1).

Вагома частка контрактів і трансакцій між розташованими поруч постачальниками ресурсів та їхніми споживачами забезпечують підтримку інноваційній взаємодії фірм у багатьох регіонах. Більше того, присутність у регіоні великої кількості виробників послуг значною мірою знижує ризики при їх закупівлі, оскільки, у разі потреби, можна змінити постачальника послуги або вибрати послугу вищої якості.

Рис. 1. Умови формування інноваційних кластерів

Концентрація університетів, науково-дослідних установ, центрів підвищення кваліфікації та професійної підготовки кадрів, які формують так званий «трудова пул», створює платформу для генерації нових ідей, а співробітництво з венчурними компаніями забезпечує впровадження нових розробок у діяльність підприємств.

Наявність та доступність природних та інших специфічних ресурсів також є одним із найістотніших факторів, завдяки якому виникла більшість таких сильних кластерів як голландський транспортний кластер, який виник завдяки центральному географічному положенню в Європі, мережі морських і річкових перевезень, високої ефективності морських і річкових портів, і, у першу чергу, найбільшого у світі порту - Роттердама тощо.

Кластерні структури досягають значних результатів у зниженні вартості трансакцій при виробництві різного роду продукції чи послуг, завдяки тому, що фірми, які входять до кластеру, і їхні постачальники функціонують поруч і частота їхніх взаємних контрактів досить висока. У зв'язку з цим, витрати як на переговорний процес, так і на виконання контрактних зобов'язань можуть бути значно зменшені. Цей ефект досягається завдяки близьким дружнім відносинам, довірі й іншим соціальним зв'язкам, що впливають на підприємців, які належать до суміжних соціальних груп, що входять у кластер.

Слід зазначити, що кластери сприяли підвищеною продуктивності компаній не лише через спрощену взаємодію у спільному використанні факторів виробництва, але і завдяки тому що вони сприяють підвищенню взаємодоповнюваності у виконанні різних видів діяльності учасниками кластерів. Подібна взаємодоповнюваність та взаємодія спричиняють створення ефекту масштабу, який досягається внаслідок економії витрат на встановлення зав'язків між компаніями. Прикладами цього можна навести діяльність американської авіакомпанії «Пан Американ», яка стала власником готельної корпорації Intercontinental Hotel, що об'єднала 51

діючий готель і 19 готелів, що будувались. У Франції авіаційна компанія «Ейр Франс» заснувала власну готельну й туристичну корпорацію, що створило певний синергетичний ефект. Інтеграція готельних фірм з авіаційними компаніями створює можливість надавати різноманітні пільгові тарифи для своїх клієнтів, що значно підсилює конкурентні позиції таких кластерних структур на ринку послуг.

Слід відзначити також взаємозалежність між кластерами та сучасною інфраструктурою. У більшості розвинених країн провідну роль у розбудові сучасної інфраструктури відіграє держава, направляючи зусилля та ресурси в проекти, які сприяють підвищенню репутації регіонів. В умовах наростаючої глобалізації в передових країнах інфраструктура складається з таких елементів як ринкова інфраструктура, транспорт і зв'язок, будівництво, промисловість, торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, наука і освіта, охорона здоров'я, культура тощо. Зазначені елементи служать підґрунтям для створення кластерних утворень.

Формування кластерів сприяє прискоренню обміну інформацією, доступ до якої існує для підприємств усередині кластеру. Це значно знижує транзакційні витрати, які можуть бути пов'язані з пошуком постачальників ресурсів, партнерів, споживачів та інших контрагентів. Крім того, активна взаємодія підприємств, що входять до кластеру, дозволить значно пришвидшити поширення інновацій, що в цілому позитивно вплине на рівень конкурентоспроможності окремої галузі, регіону чи країни в цілому.

Отже, інноваційні кластери стають інструментом подолання замкнутості на внутрішніх проблемах, негнучкості, застою і змов між суперниками, стимулюють появу інновацій і нових підходів, що генерує виникнення нових виробників і споживачів і в такий спосіб підтримує і посилює національну конкурентоспроможність. Використання стратегії інноваційного та кластерного розвитку дозволить суттєво покращити положення України в світовому просторі в різних галузях народного господарства.

Список літератури

- [1] Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – №3. – С. 145.
- [2] Hamdouch A. Innovation clusters and networks: a critical review of the recent literature. 19th EAEPE Conference. Porto: Universidade do Porto, 2007. 30 p. URL: https://www.fep.up.pt/conferencias/eaep2007/papers%20and%20abstracts_cd/hamdouch.pdf.
- [3] Ketels C. Clusters, Cluster Policy, and Swedish Competitiveness in the Global Economy. Västerås : PRINT Edita, 2009. 66 p. URL: <https://www.hhs.se/>
- [4] Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. – Київ : Логос, 2004. – 848 с.
- [5] Брусильцева Г.М. Особливості формування туристичних кластерів: регіональний аспект // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – № 18(7). – 2015. – С.74-82.